

Sağlık Bilimleri Kütüphanesi Koleksiyonlarının Oluşturulması: El Kitabı

Building Health Sciences Library Collections: A Handbook

Hacı Bayram CİHAN * , Kubilay YUCAL **

ÖZET

Kütüphaneler, kullanıcı türlerine göre farklı hizmetler sunan bilgi merkezleridir. Bu hizmetler, birçok farklı disiplini kapsadığı gibi sadece belli bir disipline yönelik de olabilir. Kütüphane koleksiyonunun oluşturulması doğru planlama ve strateji ile yürütüldüğünde kütüphanenin kullanıcılarına amaca uygun ve kapsamlı bilgi hizmetleri sunmasını sağlar. Bu süreçte kullanıcı ihtiyaçlarına odaklanmak ve sürekli gelişimi hedeflemek, başarılı bir koleksiyon yönetimi için temel unsurlardır. Bununla beraber, koleksiyon geliştirmeye yönelik süreçlerde basılı ve elektronik kaynakların dengesinin oluşturulması, bütçe yönetiminin sağlanması ve güncel kaynakların koleksiyona dâhil edilmesi önemli hususlar arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, “*Building Health Sciences Library Collections: A Handbook*” isimli kitabın tanıtımı yapılmaktadır. Editörlüğünü Megan Inman ve Marlena Rose’un üstlendiği bu eser, 8 farklı yazar tarafından sağlık bilimleri koleksiyonunda ne tür kaynakların yer alması gerektiğini ve seçim süreçlerindeki zorlukları 9 bölüm içerisinde değerlendirerek kullanıcılarına sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kütüphane, Sağlık Bilimleri Kütüphanesi, Koleksiyon Geliştirme, Bütçe, Elektronik Kaynaklar

ABSTRACT

Libraries are information centres that provide services to different types of users. These services may cover many different disciplines, or they may be oriented towards a particular discipline. When the creation of a library collection is carried out with the right planning and strategy, it enables the library to provide purposeful and comprehensive information services to its users. In this process, focusing on user needs and aiming for continuous development are essential elements for successful collection management. In addition, it is important to create a balance between printed and electronic resources, to ensure budget management, and to include up-to-date resources in the collection in collection development processes. In this study, “*Building Health Sciences Library Collections: A Handbook*” is introduced. This book, edited by Megan Inman and Marlena Rose, is presented to its users by 8 different authors by evaluating what kind of resources should be included in the health sciences collection and the difficulties in the selection processes in 9 chapters.

Keywords: Library, Health Sciences Library, Collection Development, Budget, Electronic Resources

*Elektronik Kaynaklar Sorumlusu, İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, h.bayramcihan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0390-8922>

**Uzman Kütüphaneci, İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, kubilay.yucal@istun.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0002-3052-8351>

GİRİŞ

"Sağlık Bilimleri Kütüphanesi Koleksiyonlarının Oluşturulması: El Kitabı" başlıklı bu kitap, toplamda 9 bölümden oluşmaktadır.¹ Megan Inman ve Marlena Rose adlı yazarlar kitabın editörlüğünü üstlenmiştir. Kitap içeriğinde genel olarak sağlık bilimleri kütüphanelerinde basılı ve elektronik kaynakların seçimi, kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda materyallerin sağlanması, maliyet analizi gibi konular değerlendirilmiştir. Bununla beraber çeşitlilik, eşitlik ve katılım ilkeleriyle kapsayıcı koleksiyonlar oluşturmanın önemi vurgulanmış; güncelliğin korunması ve elektronik kaynakların artan önemi belirtilmiştir. Ayrıca, hemşirelik ve yardımcı sağlık hizmetleri koleksiyonlarının geliştirilmesi, açık erişim kaynaklarının sağlık bilimleri eğitimine katkıları ve çevrim içi kaynakların kullanımı gibi konular da detaylandırılmıştır.

Megan Inman'ın kaleme aldığı "Sağlık Bilimlerinde Koleksiyon Geliştirme" adlı birinci bölümde, sağlık alanındaki kütüphanelerin, kullanıcı profiline göre uygun basılı ve elektronik materyallerin seçimi ve sağlanması sürecinden bahsedilmiştir. Yazar, artan maliyetler ve azalan bütçeler nedeniyle kütüphanecilerin yeni içerik ekleme konusunda eleştirel bir bakış açısıyla kaynakları değerlendirmesi gerektiğini, ayrıca kurumların misyonu ile güncel kaynaklara sahip olma anlayışının paralellik göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kütüphane kaynaklarının seçiminde kullanıcıların tercih ve ihtiyaçlarına dayalı bir yaklaşımın önemini belirten yazar, kaynak seçim süreçlerindeki kriterlerin ise maliyet, fakülte talepleri, kütüphaneler arası ödünç (*InterLibrary Loan - ILL*), dergi atıf raporları (*Journal Citation Reports - JCR*), kullanıcı geri dönüşleri ve kullanım istatistikleri olduğunu ifade etmiştir.

Eserin ikinci bölümünü kaleme alan Derek Marshall, "Çeşitli ve Kapsayıcı Koleksiyonlar Geliştirme" başlığı ile akademik kütüphanelerin tüm bireylere eşit ve adil bir biçimde yaklaşması gerektiğini belirtmiştir. Tıp Kütüphanesi Derneği (*Medical Library Association - MLA*)'nin özellikle son dönemlerde Çeşitlilik, Eşitlik ve Katılım (*Diversity, Equity, and Inclusion - DEI*) beyanlarına duyarlılığı ve bağlılığı belirtilmiştir. Sağlık kütüphanelerinin DEI materyalleri sağlayarak kapsayıcı, katılımcı ve çeşitli bir koleksiyon oluşturabilecekleri ifade edilmiştir. Her sınıf, ırk, din ve cinsiyetten kişilerin katkı sağlayabileceği kaynaklarla daha kapsayıcı ve katılımcı bir kütüphane koleksiyonu oluşturulabileceği belirtilmiştir. Sağlık kütüphanelerinin, sınıfsal olarak dışlanmış veya yeterli derecede temsil edilememiş profesyonellere yer vererek çeşitliliğe ve kapsayıcılığa destek verebilecekleri ifade edilmiştir. Eşit İstihdam Fırsatı Komisyonu (*Equal Employment Opportunity Employer - EEOE*) tarafından işe alımlarda çeşitliliğin ve kapsayıcılığın mümkün olduğu vurgulanmıştır. Engelli kullanıcıların da DEI unsurlarına dahil edilebileceği ve örnek olarak Zoom Text ve JAWS ekran okuyucular gibi alternatiflerden bahsedilmiştir. Farklı ve kapsayıcı bir kütüphane koleksiyonu kurmanın bazı zorluklarından da

¹ Bu kitap incelemesine Umut Al'ın "Niceliğe Verilen Önemin Önlenemez Yükselişi" adlı çalışması yol gösterici olmuştur (Al, 2023, ss. 77-79).

bahsedilmiş, bu zorlukların en bilineninin bütçe olduğu ve DEI materyallerinin çok geniş bir konu yelpazesini kapsayabileceği ve bunları sağlarken kütüphanenin asıl amacını terk edebileceği endişesinin olduğu belirtilmiştir. Bütçe planlamaları yapılırken DEI unsurlarının da göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiş ve bu bağlamda Johns Hopkins Sheridan Kütüphaneleri örnek olarak verilmiştir.

Eserin üçüncü bölümünü kaleme alan Marlana Rose ve Alessia Zanin-Yost, “*Koleksiyonları Seçim Dışı Bırakma Süreçleriyle Yönetmek*” başlığı altında çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur. Sağlık bilimlerine ait koleksiyonların geçerliliği ve güvenilirliğinin kaynağın güncelliğine bağlı olduğunu belirten yazarlar, sağlık alanındaki kaynakların güncelliğini yitirmesiyle çeşitli tehlikelerin doğabileceğinden bahsetmiştir. Yazar, kaynakların güncelliğini korumanın önemini vurgulamış, mevcut koleksiyondan güncelliğini yitirmiş materyallerin çıkarılması veya kaldırılması sürecini bölüm içerisinde anlatmıştır. Ayrıca, son yıllarda elektronik kaynakların basılı kaynaklara göre daha fazla tercih edildiğini ve bunun temel nedeninin Covid-19 salgını olduğunu belirtmişlerdir. Koleksiyondaki kaynakların güncel, faydalı veya tercih edilebilir olup olmadığının, kullanıcı geri dönüşleri ve kullanım istatistikleriyle belirlenebileceğini ifade etmişlerdir. Özellikle veri tabanı kullanımlarında COUNTER raporlarının işlevselliğini de vurgulamışlardır.

Matthew Noe tarafından kaleme alınan dördüncü bölüm de “*Koleksiyonlarda Ortaya Çıkan Konularla Güncel Kalmak*” başlığı altında çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu bölüm, 2020 yılı itibariyle modern kütüphanecilikte koleksiyon geliştirme süreçlerini ve bu süreçlerde ortaya çıkan yeni konuları ele almaktadır. Özellikle sağlık bilimleri kütüphanelerinde koleksiyonların nasıl geliştirileceği ve bu koleksiyonların toplulukların ihtiyaçlarına nasıl cevap verebileceği üzerine durulmuştur. Bölümde koleksiyon geliştirmenin önemi vurgulanmış, sağlık bilimleri koleksiyonlarında özellikle tıp ve beşerî bilimleri arasındaki kesişim noktalarına odaklanılmıştır. Yazar bu kapsamda, tıp koleksiyonlarının çeşitli disiplinlerle iç içe olduğunu aktarmaya çalışmıştır. Bu disiplinler arasında felsefe, din, edebiyat, tarih, sosyoloji ve kültürel çalışmaların yer aldığı belirtilmiştir. Bununla beraber grafik tıp kavramı olan çizgi romanların sağlık bilimleri kütüphanelerinde kullanımının artması gerektiği vurgulanmıştır. Yine çocuk kitaplarının koleksiyonlarda yer alması gerektiğinin nedenleri aktarılmaya çalışılmıştır. Bölümde çocuk kitaplarının sağlık bilimleri kütüphanelerinde yer almasının, çocuk hastalara yönelik yaklaşımların öğrenilmesine, iletişimin ve etkileşimin nasıl sağlanması gerektiğine dair örneklerle açıklamalara yer vermiştir. Son olarak yazar, sağlık bilimleri kütüphanelerinde yeni trend olan yemek kitaplarının koleksiyonlarda yer alması gerektiğini belirtmiştir. Yazar, ilgili kitap bölümünde grafik tıp, çocuk ve yemek kitaplarına yönelik çeşitli kaynaklarda önerilerde bulunmuştur.

Robyn Gleasner'ın kaleme aldığı beşinci bölüm "*Tıp Koleksiyonunun Geliştirilmesi*" başlıklı yazısı ile genel olarak tıbbi bir koleksiyonun nasıl geliştirileceği üzerine odaklanmıştır. Bu bağlamda, öncelikle koleksiyonun kime hizmet edeceğini belirlemenin en önemli husus olduğunu belirtmiştir. Kaynak sağlama kütüphanecilerinin, tıp alanındaki eğitim, araştırma ve klinik faaliyetlerine yönelik kullanıcıların benzersiz şekilde bilgi ihtiyaçlarını anlayarak karşılaması gerektiğini aktarmıştır. Yazar, böylelikle ilgili koleksiyonun daha anlamlı hale geleceğini

belirtmiştir. Bu sebeple konu ve hedef kitlenin tanımlanmış olması, kullanıcı ihtiyaçlarının belirlenerek bilgiye erişiminin sağlanması ve talep edilen kaynakların temin edilerek kütüphaneye dahil edilmesi sonucunda koleksiyonun kalitesini artıracaklarını kitap bölümü içinde örnek üniversitelerle göstermiştir.

“*Hemşirelik Koleksiyonunuzu Geliştirme*” adlı altıncı bölümün yazarı olan Robyn Gleasner, hemşirelik koleksiyonlarının nasıl geliştirileceği ve yönetileceği üzerine odaklanmıştır. Bu çalışma içerisinde bir koleksiyon oluşturmanın ilk adımının kime hizmet edeceğinin belirlenmesi gerektiği aktarılmıştır. Hemşirelik alanına özgün bir bakış açısı sunmak için New Mexico Üniversitesi (*University of New Mexico - UNM*) Sağlık Bilimleri Kütüphanesi ve Bilişim Merkezi (*Health Sciences Library & Informatics Center - HSLIC*) ve New Mexico Üniversitesi Hastanesi (*University of New Mexico Hospital - UNMH*) örnekleri verilmiştir. Diğer bölümlerde olduğu gibi hemşirelik koleksiyonlarında da elektronik kaynakların önemi ve sağladığı avantajlar vurgulanmıştır. HSLIC, her iki yılda bir olmak üzere Bilgi Hizmeti Sonuçlarının Ölçülmesi (*Measuring Information Service Outcomes - MISO*)’ne yönelik anket düzenlediği aktarmıştır. Bu anket sonuçlarına göre, kullanıcıların monograf bazında daha çok basılı kaynakları tercih ettiği görülse de bütün olarak kullanım istatistiklerinde elektronik kaynakların daha çok kullanıldığı belirtilmiştir. 2015 yılında yapılan bir çalışmada Ulusal Tıp Kütüphanesi (*National Library of Medicine - NLM*) dâhil 235 kütüphane incelendiğinde, MEDLINE, ERIC, PsycINFO, CINAHL ve Google Scholar’ın en çok tercih edilen kaynaklar olduğu belirtilmiştir. Bölüm sonunda, hemşirelik koleksiyonları için önerilen kaynaklar yer almıştır.

Alessia Zanin-Yost adlı yazarın kaleme aldığı “*Yardımcı Sağlık Hizmetleri Koleksiyonunun Geliştirilmesi*” adlı yedinci bölümün giriş kısmında, ABD’de tıp ve hemşirelik alanlarına destek niteliğinde olan Yardımcı Sağlık (*Allied Health - AH*) alanı tanımlanmış ve AH’nin sağladığı önleyici ve iyileştirici destekler açıklanmıştır. Özellikle COVID-19 gibi kriz durumlarında AH’nin ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır. Yazar, ilgili kitap bölümünde yardımcı sağlık meslekleri, diş hijyenistleri, sağlık bilgi teknolojisi uzmanları, meslek terapistleri, fizik tedavi uzmanları, doktor asistanları, radyoloji teknikerleri, rekreasyonel terapistler, solunum cihaz terapistleri, dil ve konuşma terapistleri ve rehabilitasyon danışmanları alanlarında sağlık bilimleri kütüphanecilerine yönelik seçilmiş bir kaynak listesi sunmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda, yardımcı sağlık hizmetleri koleksiyonunu geliştirme amacıyla hazırlanan listeler, iki farklı bölüm altında değerlendirilmiştir. Birinci bölümde kitaplar, ikinci bölümde ise internet kaynakları, dergiler ve veri tabanları yer almıştır.

Kitabın sekizinci bölümü olan “*Sağlık Bilimleri Koleksiyonlarında Açık Erişim Kaynakları*”, Kerry Sewell ve Jeanne Hoover tarafından yazılmıştır. Bu bölümde, UNESCO tarafından tanımlanan Açık Eğitim Kaynakları (*Open Educational Resources - OER*) kavramı ele alınmış ve bu tanımın zaman içindeki güncellemelerine değinilmiştir. Bu güncellemelerin teknolojik, yasal ve sosyal bağlamdaki gelişmelerden kaynaklandığı vurgulanmıştır. OER’in özellikle yüksek öğretimde yüksek maliyetli kaynaklara erişim imkânı sağladığı belirtilmiştir. Ayrıca, sağlık bilimleri eğitiminde OER’in benimsenmesi, adaptasyonu ve etkisi üzerinde durulmuş,

özellikle dinamik ve sürekli değişen sağlık bilimleri alanlarında esnekliği ve güncelleme kolaylığına vurgu yapılmıştır.

Son bölüm, “*Geleneksel Olmayan/Online Koleksiyonlar*” Megan Inman tarafından yazılmıştır. Yazar, bu bölümde sağlık bilimleri kütüphanelerinde bulunan geleneksel olmayan çevrim içi kaynakların tanımını ve içeriğini anlatmıştır. Bu tür kaynaklar, sağlık profesyonellerinin bilgiye daha hızlı ve etkili bir şekilde erişmesini sağlayarak, eğitim ve araştırma süreçlerini desteklediği belirtilmiştir. Ancak bu kaynakların fiyatlandırılmasının kütüphaneler için kısıtlayıcı bir faktör olduğuna da değinilmiştir. Bahsedilen kaynakların ana başlık türleri ise şunlardır: sınav hazırlık materyalleri, anatomi kaynakları, video ve yayın içerikleri, öğrenme ve araştırma araçları, mobil uygulama örnekleri ve atıf yönetim yazılımlarıdır.

Sonuç olarak, sağlık bilimleri kütüphanelerinin gelişimi ve yönetimi üzerine odaklanan bu dokuz bölümde, hizmetlerin nasıl iyileştirilebileceği, çeşitli koleksiyonların nasıl oluşturulup yönetilebileceği ve sağlık bilimleri alanındaki kütüphanelerin misyonlarını nasıl daha etkili bir şekilde yerine getirebileceği ele alınmıştır. Kitabın geneli incelendiğinde, kaynak seçimi ve sağlanması sürecinde kütüphane bütçelerinin ve kullanıcı ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Akademik kütüphanelerin Çeşitlilik, Eşitlik ve Katılım (DEI) ilkelerine bağlı kalarak daha kapsayıcı koleksiyonlar oluşturması gerektiği belirtilerek, kaynakların güncelliğinin korunmasının önemini ve elektronik kaynakların artan kullanımı tartışılmıştır. Bununla beraber sağlık bilimleri kütüphanelerinin modern trendlere ve topluluk ihtiyaçlarına nasıl uyum sağlayabileceği incelenmiş, kütüphane koleksiyonlarının kullanıcı ihtiyaçlarına göre nasıl şekillendirilebileceği vurgulanmıştır. Aynı zamanda Yardımcı Sağlık (AH) alanının önemi ve bu alana yönelik kaynakların nasıl seçilmesi gerektiği açıklanmış, Açık Eğitim Kaynaklarının (OER) sağlık bilimleri eğitiminde kullanımını ele almıştır. Son olarak sağlık bilimleri kütüphanelerinde bulunan çevrim içi kaynakların tanımı ve bu kaynakların eğitim ve araştırma süreçlerindeki rolü tartışılmıştır. Tüm bölümler, sağlık bilimleri kütüphanelerinin kullanıcı odaklı, güncel, kapsayıcı ve çeşitli koleksiyonlar oluşturarak daha etkili hizmet sunma çabalarına önemli katkılar sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Inman, M. & Marlena R. (Eds.). (2023). *Building health sciences library collections: A handbook*. Rowman & Littlefield, Medical Library Association Books.